

Slachtofferbewust werken

Hoe leg je contact tussen dader en slachtoffer?

Binnen de behandeling wordt steeds meer rekening gehouden met de behoeften van slachtoffers. Om dit in goede banen te leiden is de 'Handreiking Slachtofferbewust werken voor forensisch maatschappelijk werkers' ontwikkeld. Leida Feringa (klinisch psycholoog en projectleider) en Mariëtte van Denderen (onderzoeker en projectcoördinator) vertellen.

Zorgvuldigheid voorop

Leida Feringa: 'Tijdens het verblijf van een dader (patiënt) in een fpc of fpk kan naar voren komen dat slachtoffer of dader behoefte aan contact heeft. Belangrijk is dan vooral dat het proces rondom het tot stand komen van contact heel zorgvuldig verloopt: we willen voorkomen dat slachtoffers, nabestaanden en/of daders (nog meer) beschadigd raken.' De handreiking houdt rekening met alle facetten die bij slachtoffer-dadercontact komen kijken. Mariëtte van Denderen: 'De handreiking bevat onderwerpen die forensisch maatschappelijk werkers sturing geven bij het tot stand komen van het contact, zoals: hoe maak je een inschatting van de bedoelingen van de betrokkenen, is het nodig een externe partij bij het proces te betrekken – zoals Perspectief Herstelbemiddeling – en willen de partijen nazorg en zo ja, welke nazorg.'

Spijt betuigen

Mariëtte: 'Daders willen vaak contact met hun slachtoffers om familiebanden te herstellen (bij een delict in familiekring) en om spijt te betuigen. Het initiatief tot contact komt het vaakst vanuit de dader.' Op de vraag wat contact met het slachtoffer een dader oplevert, zegt Leida: 'Een van onze hypothesen is dat als een dader zich meer bewust is van wat hij het slachtoffer heeft aangedaan, contact een positief effect heeft op zijn behandeling. Betuigt hij spijt, maakt hij contact of kan hij vragen beantwoorden van het slachtoffer, dan kan de dader de consequenties van zijn handelen meer gaan overzien en begrijpen. Mogelijk kan hij zich beter verplaatsen in de belevingswereld van de ander. Dit kan de kwaliteit van leven van de dader verbeteren, maar ook het recidivegevaar verminderen. Voor slachtoffers kan contact rust opleveren als ze antwoorden krijgen op hun vragen. Een vaak voorkomende vraag van een slachtoffer is: 'Waarom ik?' Het antwoord kan hen ontlasten van schuldgevoelens die ze vaak ervaren. Als de dader spijt betuigt of vragen van slachtoffers kan beantwoorden, kan dat slachtoffers helpen om het delict te verwerken en hun kwaliteit van leven te verbeteren.'

Contact per brief (voorbeeldcasus)

Een dader met autisme heeft twee vrouwen uit zijn kennissenkring seksueel misbruikt. Hij wil contact met hen om uit te leggen hoe hij tot zijn gedrag is gekomen. Hij hoopt dat de vrouwen begrijpen dat hij niet de intentie had om hen pijn te doen. Eén van de vrouwen stemt in met contact met de dader. De forensisch maatschappelijk werker en het behandelteam schatten in dat de dader in staat is tot contact met het slachtoffer. Ze schatten echter ook in dat de dader er niet goed op kan reageren wanneer het slachtoffer geen begrip heeft voor zijn uitleg over het delict. De dader ziet de grenzen van andere mensen niet snel en snapt ook niet goed wanneer hij daar overheen gaat. Het behandelteam wil voorkomen dat de dader een uitbarsting krijgt waar het slachtoffer bij is, mocht zij anders reageren dan hij verwacht. Daarom kiest de forensisch maatschappelijk werker niet voor een gesprek tussen beiden, maar voor een briefwisseling. In de brief legt de dader aan het slachtoffer uit hoe hij tot het delict kwam. Het slachtoffer vindt het waardevol om meer over de toedracht te weten te komen en de uitleg van de dader voldoet daaraan. Ze besluit geen brief terug te sturen.

Ethische vragen

De handreiking is een middel om betrokkenen goed na te laten denken over ethische vragen rondom totstandkoming van contact tussen dader en slachtoffer. Mariëtte: 'Denk bijvoorbeeld aan een delict als stalking. Als de dader vraagt om contact met het slachtoffer, is er dan sprake van een herhaling van delictgedrag en moet je contact dan toestaan?' Leida: 'Of wat doe je als kinderen het slachtoffer zijn. De forensisch maatschappelijk werkers en het behandelteam hebben hierin een belangrijke rol. Je kunt gemakkelijk iets voor een ander invullen. Bijvoorbeeld dat het slachtoffer opnieuw beschadigd kan worden door alleen al het stellen van de vraag of hij contact wil met de dader. Nabestaandenverenigingen zoals de Federatie Nabestaanden Geweldsslachtoffers geven ook aan dat het belangrijk is om niet vóór een slachtoffer of nabestaande te denken.'

Motieven

Behandelcoördinatoren zijn eindverantwoordelijk voor een besluit tot contact. Zij nemen ook de psychische gesteldheid van de dader daarin mee. Leida: 'Een dader die door zijn psychose lijdt aan waandenkbeelden en die geen reële kijk heeft op zijn rol in het delict kan in het contact met een slachtoffer schade berokkenen, zowel voor slachtoffer als voor zichzelf. Soms is contact op een later moment wél mogelijk, bijvoorbeeld als de dader beter ingesteld is op medicatie. We kijken dus welk effect het toestandsbeeld van de dader heeft op het contact. Omgekeerd geldt het ook: als een slachtoffer alleen maar contact wil om zijn grieven te uiten, dan is dat niet in het belang van de dader en gaat contact niet door. Daarom ga je ook van te voren in kaart brengen wat het doel is van het contact en wat de motivatie van beide partijen is. Daar geeft de handreiking aanknopingspunten voor.'

Uitgaan van mogelijkheden

Wanneer de wensen en behoeften van slachtoffers in beeld zijn gebracht is direct contact tussen dader en slachtoffer slechts één van de mogelijke uitkomsten. Soms wil een slachtoffer contact met de forensisch maatschappelijk werker. Bijvoorbeeld om vragen te stellen over het tbs-systeem. Zo kan informatie over de stappen die de dader in de behandeling neemt slachtoffers al rust geven. Mariëtte: 'We hebben subsidie gekregen om de handreiking in alle forensische klinieken te implementeren. Het zou mooi zijn als er in iedere kliniek een ambassadeur komt voor slachtofferbewust werken. Door vroegtijdig de wensen van slachtoffers in kaart te brengen en te kijken of we daaraan kunnen voldoen, hopen we te voorkomen dat slachtoffers pas bij verlof voor het eerst contact met de kliniek hebben.'

Drie fases van slachtofferbewust werken

De handreiking beschrijft de drie fases die belangrijk zijn bij slachtofferbewust werken:

1. Het inventariseren van risico's en behoeften
Belangrijke stappen hierin zijn: breng in kaart wie de slachtoffers zijn, wat er gebeurt als dader en slachtoffer elkaar (onverwachts) zouden tegenkomen en of slachtoffers over alle informatie beschikken die ze nodig hebben.
2. Het voorbereiden van contact tussen slachtoffer en kliniek of tussen slachtoffer en dader
Belangrijke stappen hierin zijn: wat verwacht iemand van het contact, wat zijn risico's aan het contact en hoe denken familieleden van dader en slachtoffer over het contact.
3. Het uitvoeren en afronden van contact
Belangrijke stappen hierin zijn: creëren van een veilige omgeving, evaluatie van het contact met dader en slachtoffer en ketenpartners informeren over belangrijke afspraken die uit het contact zijn voortgekomen.